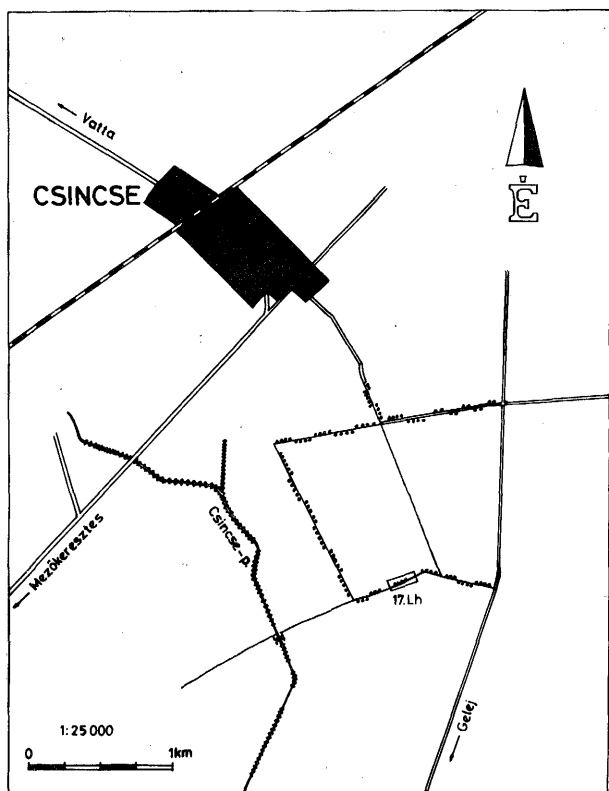

ELŐZETES JELENTÉS A CSÖRSZ-ÁROK KUTATÁSÁRÓL CSINCSEN

FISCHL KLÁRA

1994. augusztus 8-tól folytattunk leletmentő feltárásokat az M3-as autópálya 17. lelőhelyén. A lelőhely — kiterjedése 200x70 m — a mai Gelej és Csincse községek közigazgatási határán, a gelej-csincsesi földúttól K-re 250 méterre, és a Csincse patak gátjától Ny-ra 600 m-re, egy természetes kiemelkedésen található (1. ábra).¹ A községek közigazgatási határát egy dombvonulat és egy fasor képezi a lelőhely teljes hosszában. Első terepszemléje alkalmával Dr. Patay Pál ezt a dombvonulatot a Csörsz-árok sáncának maradványaként határozta meg.² A feltárások őszi ideje alatt a dombvonulatra merőlegesen három kutatóárokot húztunk.³

1. ábra

A Csörsz-árok kutatása az 1960-as években lendült fel a Garam É.—Patay P.—Soproni S. vezette munkacsoport tevékenységével. A terepbejárás munkák során sikerült a Csörsz-árok vonalának topográfiai tisztázása (PATAY 1969; GARAM-PATAY-SOPRONI 1983). Az átvágások stratigráfiai adatai hozzásegítettek a kronológiai problémák tisztázásához is (GARAM 1969; SOPRONI

1969). Pontos rétegsorleírás azonban nem született, és az átvágások pénz és idő hiányában nem tárhatták fel a sánc-árok rendszer közvetlen környezetét sem. A Csincsen végzett sáncárokátvágás, így számos új adattal szolgált.

A II. kutatóárokban az első ásónyom letermelése után a kutatóárok 40. és 50. métere között szürke, porszerű, faszenes betöltésnyom mutatkozott (5. ábra). A betöltésnek ez a szerkezete átlag 150 cm mélységig (felső 6 ásónyom) megmaradt, helyenként égett paticsréteggel, nagymennyiségű, főleg másodlagosan átégett cserépel és átégetlen omladékanyaggal. Ebben a felső, antropogén betöltésrétegben egymástól jól elkülönülő, faszenes és kevésbé átégett rétegeket lehetett megkülönböztetni, ezek déli irányban kb. 40 fokos szögben lejtettek. Néhány ilyen rétegfelszín sikerült spaknival is követni. Átlag 170 cm mélyen (a 7. ásónyom utáni megnyesett felszínben) a fentebbi jelenségeket már nem észleltük, és a leletanyag is teljesen eltűnt. A betöltés megfigyelhető rétegződése a II. kutatóárok K-i metszetalán a következő⁴: (2. ábra.)

- 1, Recens talaj.
- 2, Antropogén betöltés.
- 3, Lejtőhordalék talaj feltöltődés.
- 4, Karbonátos löszös homok (öntés közet).
- 5, Talajvíz (rozsdá) által csíkozott, nyers öntés rész (homok), benne másodlagos mészkiválás nyomaival.⁵

A III. és IV.⁶ kutatóárokban a metszetalak egymással nagyjából megegyező, a II.-től viszont lényegében eltérő képet mutatnak (3–4. ábrák). Itt a rétegsor a következőképp alakult:

- 1, Recens talaj.
- 2, Jobban és kevésbé talajosodott, többretegű lejtőhordalék betöltés rétegei.
- 3, Dolomit vagy mészkőkavicsos hordalékos feltöltésrész.⁷
- 4, Homok másodlagos mészdinamikával.
- 5, Az öntésanyag talajon álló vízbe behullott hordalék, feltehetően réti talajképződésű folyamatok által keletkezett.
- 6, Öntés homok.
- 7, Glejes, rozsdás szürke öntésanyag.

A történeti szituáció ismerete alapján a sáncnak az ároktól D-re, a geleji határrészben kellene lennie. A jelenlegi terepforma azonban mást mutat. A közigazgatási határt jelző dombvonulat ugyanis a felületes szemlélő számára úgy tűnik, mint egy sánc, ami É-i irányban kíséri az árok vonalát. Va-

gyis a védelmi rendszer fordított képet mutatna. A három sáncátvágásban végzett munka során azonban megfigyeltük, hogy a faszor alatti dombvonulat, hol egészében, hol félig fedi az árok betöltését. Semmiképpen nem lehet tehát a Csörsz-árok sánca, hanem valamilyen későbbi képződmény.

A II. kutatóárokban, a Csörsz-árok betöltésének É-i oldalán egy átlag 10 cm vastag, sárga színű réteget találtunk, ami az árok kétféle betöltése — antropogén felső és lejtőhordaléktalajos alsó — határvonalának a meghosszabbításaként mutatkozott (2. ábra). Ez a réteg ismét felvetette kétegyünkét, hogy ez esetben a sáncot az É-i oldalra kell képzelnünk.

A II. kutatóárokban végzett további munkák során, a Csörsz-árok betöltésétől D-re, a II. kutatóárok 50. és 60. métere között négy 30–40 cm mély kisebb árkot figyeltünk meg. Az árkok funkciójának tisztázása végett két, 10 m széles kutatóárkot nyitottunk, amelyekben 50 méter hosszan követtük az általunk 6., 7., 8., 9–10. objektumoknak elnevezett árkokat (5–6. ábrák). Az árkok iránya megegyezik a Csörsz-árokéval (ÉNY–DK), alakjuk azonban sajátosan hullámzó. Több helyen sekély voltak, az általaj szerkezetének változása, és a korábban itt levő Hunyadihalmi csoporthoz tartozó település gödreivel való találkozások miatt tisztán nem követhetők. Megfigyelhettük őket azonban a III. és IV. kutatóárkok metszetalain is, ahol szintén az általaj viszonyai miatt, felszínben azokat nem sikerült megfogni. Abban tehát biztosak lehetünk, hogy ezek az árkok min. 200 méter hosszan követik a Csörsz-árok vonalát, annak D-i oldalán.

A kisárkok keltezéséhez támpontot nyújthat, hogy a 9–10. árok bemosódott betöltését vágja a Csörsz-árok felső, minden bizonnyal antropogén hamus, szürke, porszerű betöltése. Ezt a szuperpozíciós helyzetet a VI. kutatóárok 10. méterénél lévő metszetalon figyeltük meg. A Csörsz-árnak betöltése, és a hozzá D-ről legközelebb eső 9–10. számú kisárok vonala a II. kutatóárokban még nem érinti egymást. Ettől K-re 10 méterre helyzetük már szuperpozíciós, mert a Csörsz-árokban az irányban bővül. A II. kutatóárokban a megfigyelhető szélessége 11 m. Ezzel szemben a III. és IV. kutatóárkokban „csak” 7–7,5 m. A 6–10. objektumok betöltése megegyezik a II. kutatóárok alsó, lejtőhordaléktalajos feltöltésével. Ezt természet ki részben a 9–10. árokból és helyére a felső, antropogén feltöltődés temetődött vissza.

A felső antropogén betöltésben talált régészeti leletanyag jellemző típusainak leírása a következő:⁸

– Lassúkorongon készült, fekete-szürkésbarna színű, durva szemcsés, csillámos homokkal soványított fazék oldaltörödéke. Az edény alja az illesztés mentén levált. A töredék több sorban bekarcolt hullámvonalkötegekkel díszített. Ezt a

mintasort egy bekarcolt párhuzamos vonalköteg zárja, közvetlenül az edény alja felett. Vastagság: 0,7 cm. (7. ábra 1.)

- Kézzelel formált, világosbarna színű, bikónikus orsógomb hat bekarcolt vonallal díszített töredéke. (7. ábra 2.)
- Kézzelel formált, homokkal soványított, sötétbarna színű, bikónikus, ívelt oldalú orsógomb töredéke. (7. ábra 3.)
- Lassúkorongon készült, világosbarna színű, durva szemcsés homokkal soványított fazék oldal- és nyaktörödéke. Az edény oldalát bekarcolt párhuzamos és hullámvonalköteg díszíti. Vastagság: 1 cm. (8. ábra 1.)
- Lassúkorongon készült, világosbarna színű, durva szemcsés homokkal soványított fazék perem- és oldaltörödéke. Pereme ívesen kihajlik, vége egyenesen levágott, belülről bekarcolt hullámvonalköteg díszíti. Az edény testén szintén bekarcolt párhuzamos és hullámvonalköteg látható. Vastagság: 1 cm. (8. ábra 2.)
- Lassúkorongon készült, világosbarna színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított edény bekarcolt párhuzamos és egymást váltó hullámvonalkötegekkel díszített oldaltörödéke. Vastagság: 1,5 cm. (9. ábra 1.)
- Kézzelel formált, világosbarna színű, szervesanyaggal soványított sütőharang töredéke. A töredék belső oldalán az alsó peremtől számított 8 cm magasságban textillenymat látható. Vastagság: 1 cm. (9. ábra 2.)
- Lassúkorongon készült, világosbarna és szürke színű, homokkal és cserépzúzalékkal soványított edény enyhén kihajló peremtörödéke. A töredék belső oldalát két bekarcolt hullámvonalköteg díszíti. Vastagság: 1,5 cm. (10. ábra 1.)
- Lassúkorongon készült, világosbarna színű, durva szemcsés homokkal soványított edény enyhén kihajló peremtörödéke. A töredék belső oldalán két, egymást keresztező kettős hullámvonalköteg látható. Vastagság: 1 cm. (10. ábra 2.)
- Lassúkorongon készült, szürke színű, durva, szemcsés homokkal soványított edény kihajló peremtörödéke. A perem belülről bekarcolt hullámvonalköteggel, az edény teste a nyak alatt pedig bekarcolt párhuzamos vonalkötegekkel díszített. Vastagság: 1 cm. (10. ábra 3.)
- Lassúkorongon készült, sötétszürke színű, durva, szemcsés homokkal soványított edény peremtörödéke. A peremen belülről két bekarcolt hullámvonalköteg látható. A köztük lévő sávot a bekarcolást követően simították az edényre. Vastagság: 1 cm. (10. ábra 4.)
- Lassúkorongon készült, szürke színű, cserépzúzalékkal és homokkal soványított fazék perem- és oldaltörödéke. A perem egyenesre levágott és ujjal elsimított. Vastagság: 1,2 cm. (10. ábra 5.)

A leletanyagra túlnyomó részt a kézikorongon készült, kihajlító, gyakran egyenesre vágott és utólag kézzel egyenletlenül elsimított peremű fazekak a jellemzőek, melyeknek külső felületét bekarcolt hullám-, vagy párhuzamos vonalkötegekkel díszítették. Gyakori — a fazekak peremén belül is megfigyelhető — hullámvonalas díszítés. Hasonló, kézzel formált kerámiaáru díszítés nélkül, a díszített példányoknál sokkal nagyobb mennyiségben került elő, itt azonban az inkább korhatározónak tűnő díszített darabokból történő válogatást tartottam elsődlegesnek. A korszakra vonatkozó szakirodalom azonban korjelzőnek tartja a kézzel formált díszítetlen árut is. Igen nagy számban találtunk sütőharangtöredékeket is, ezek közül néhány belső oldalán textillenymomat figyelhető meg.

A leletanyagot a párhuzamok alapján a 9. századra datálhatjuk.⁹

A Tiszafüred-Majoroson feltárt, telepjelenségek nélküli anyag (GARAM 1981, 137–138, 2–6. kép) a megszólalásig hasonlít az általunk találtakra. A szerző a leleteket a késő avar sírkerámiákra alapozva a 9. századra datálja. Számos olyan publikációval találkozunk még, amely a 9. századi hasonló kerámiaanyagot a korábban a Kárpát-medencében élt nép hagyatékából igyekszik levezetni. Ilyen a Tiszafüred-Morotvaparton előkerült késő avarnak meghatározott kerámiaanyag, belső peremdíszítéssel, sütőharangokkal (MADARAS 1991, 273–274, 301, 303–305, 309–310). Szőke Béla Miklós a dél-alföldi avar településterületről írt cikkében szintén ebből az avar kerámiaanyagból kiindulva 9–10. századi díszítésmódnak határozza meg a függőleges, vízszintes és hullámvonalas bekarcolt vonalkötegeket (SZŐKE 1980, 183). Avar települések vizsgálata és az avar illetve szláv etnikai elemek összeolvadása kapcsán határoz meg Erdélyi István néhány lelőhelyet 9. századnak, pl.: Tiszavasvári-Keresztfal (ERDÉLYI 1970, 168, 170). Egy késő avar sírral való összefüggésben tárgyalja a Mezőkövesden előkerült azonos jellegű leletanyagot Révész László is (RÉVÉSZ 1986, 23–31).

A kérdés másik megközelítési oldala az Árpád-kor felől történik. Révész László és Wolf Mária a karosi honfoglaláskori temetők településeit keresve, Karos-Mókahomokon és Karos-Tobolykán 10. századi telepjelenségek mellett 9. századi településmaradványokat is talált. Az itt feltárt leletanyag és a Karcsa-Somson előkerült kerámialeletek azonosak a csincsesíval (WOLF 1991, 581–614). A dobozi Árpád-kori falufeltárás alkalmával is megfigyelt az ásató egy eltérő településjelenségekkel és leletanyaggal rendelkező területet. Ez a szintén bekarcolt hullám- és párhuzamos vonalkötegekkel díszített, korongon készült, sütőharangos, és az Árpád-korinál nagyobb mennyiségben, kézzel készített kerámiát tartalmazó településrész lehetett a telep 9. századi része. Az ásató úgy

fogalmaz, hogy „a település korai rétege a magyarság megjelenésével egyidős” és megjegyzi, hogy a „település különböző részein szórványosan késő avarkori leletekre is bukkantak” (KOVALOVSKI 1975, 210–211, 222.)

Azonos anyag került elő Rácalmásra (FÜLÖP 1979), Darnózseliben¹⁰ (PUSZTAI 1974), Kevermes-Bakófenéken.¹¹ Településtörténeti összefoglalásában Mesterházy Károly számos szórványleletet közöl (MESTERHÁZY 1973, 101–171), melyek díszítésükben azonosnak tűnnek az általunk talált darabokkal. Az értékelő részben a szerző kísérletet tesz az „egyértelműen” a késő avarsághoz, illetve más 9. századi népekhez (bolgárok) köthető és a 10. századi, de szintén bekarcolt hullám- és párhuzamos vonalkötegekkel díszített darabok elkülönítésére. Ez utóbbi díszítési forma továbbélésében folyamatosságot vél felfedezni a Kárpát-medence 9. és 10. századi lakossága között (MESTERHÁZY 1974, 212–218). Az oldaltöredékekről azonban nem lehet egyértelműen tipológiai azonosságot feltételezni, semelyik esetben sem. Csincsen nem került elő ép edény,¹² így főleg a peremek kiképzése és alakja dönthet a korszakba sorolás mellett. A hajdúsági és bihari 9. századnak meghatározható leleteknél véleményem szerint nem a perem belső díszítésének a hiánya, hanem a derékszöghöz közel eső hajlasi ív tünt eltérő jelenségnek. A Csörsz-árok betöltéséből előkerült cserepek között ugyanis számos, enyhe hajlásívű peremtöredék van. Ott főleg a kézzel formált kerámiaanyagra jellemző a perem éles hajlásszöge.

A kérdés harmadik megközelítési lehetőségével a kárpát-medencei szláv települések és temetők publikációiban találkozunk, ahol szintén hasonló kerámiaanyag van. Nem térek itt ki most a zalavári és a környező ásatások eredményeire, inkább a teljesség igénye nélkül megemlítek néhány szlávnak meghatározott anyagot, melyekben a Csincsen előkerült kerámiák formai párhuzamait is megtalálhatjuk: Mátraszőlős-Késedomb (CS. SÓS 1970), Zemplénagárd (RÉVÉSZ-WOLF 1993; WOLF 1994,¹³), Királyhelmece (Kralovsky Chlmece, Szlovákia) (BUDINSKY-KRICKA 1980). A szerző a királyhelmecei halmok alól előkerült kerámiaanyaggal kapcsolatban a karcsai — általunk már idézett — leleteket említi: „ami az edények alakját és díszítését illeti, mintha a királyhelmecei halmok leleteinek egy részét alkotnák” (BUDINSKY-KRICKA 1980, 50). Megjegyzi továbbá, hogy „a királyhelmecei halmok egyszerű, díszítetlen kerámialeletét ez ideig megbízhatóban a 7–9. századból származó kelet-szlovákiai szláv települések hasonló leleteivel hasonlíthatjuk össze, főleg a bodrogközi kerámiával.” (BUDINSKY-KRICKA 1980, 46) A kerámiaanyag értékelése során az általa szlávnak tekintett településterület teljes egészét áttekinti analógiákat keresve (BUDINSKY-KRICKA 1980, 45–57), e tá-

voli vizsgálódás azonban nem e cikk témája. Szintén széles külföldi és beregi lelőhelykataszterrel együtt szlávnek határozza meg a gergelyugornyai teleprészletet is a két ásató régész (ERDÉLYI-SZIMONOVA 1987, 288, 291, 306; ERDÉLYI-SZIMONOVA 1985, 379, 386–388). A kézzel formált kerámiaanyag azonossága mellett (ERDÉLYI-SZIMONOVA 1987, 298, 11. tábla 6–8) itt azonban a korongon készült áru nagy részét a 9. századnál későbbre datálhatjuk. Azonos korúnak tűnik, a belső peremdíszes töredék (ERDÉLYI-SZIMONOVA 1987, 15. tábla 2), és az aránylag sűrű, 4–5 párhuzamos vonal által kialakított hullám- vagy vízszintes vonalköteg (pl.: ERDÉLYI-SZIMONOVA 1987, 14. tábla 23–24; 15. tábla 3–4, 6; 16. tábla 7–8). Az utóbbi két töredék anyaga azonban kizárja ezt a korai keltezt, mivel ún. fehérkerámiáról van szó.¹⁴ A szerzőpáros szerint a telepnek csak azon részét lehet biztosan a 9. századra keltezni, ahol aránylag magas a kézzel készített kerámiaáru aránya (ERDÉLYI-SZIMONOVA 1987, 308).

A kérdés szakirodalmának a tanulmányozása után feltűnik, hogy az árok betöltésében talált kerámiaanyagból mind a cserépbogrács-, mind a sütőtáptöredékek hiányoznak, amely két tárgytypus a hasonló korú leletegyüttesek összetevője más lelőhelyeken.

Mivel a II. kutatóárok felső betöltésrétegéből előkerült kerámiaanyag ezt a rétegsort a 9. századra keltezi, és ez a típusú betöltés felülrétegzí, sőt vágja a 9–10. árok „természetes bemosódás útján” keletkezett feltöltését, így ez utóbbit kell az idősebbnek tekinteni. Mivel a kisárkok, mint említettük a lelőhely hosszában végig megtalálhatók a sáncárok mellett, ezért azokat a Csörsz-árok keletkezésével azonos korúnak tartjuk. Ha a Csörsz-árok munkálatait a 3–4. század fordulójára vagy a 4. század első harmadára tesszük (GARAM-PATAY-SOPRONI 1983, 53, 65), akkor elképzelhető, hogy az árok akár részlegesen, akár teljesen, és a tőle D-re fekvő 4 kisebb árok minden bizonnyal teljesen feltöltődött a 9. századra. Mivel a II. kutatóárokban a Csörsz-árok szélesebb, mint a III. és IV. kutatóárkokban, sőt a II.

kutatóároktól K-re tovább szélesedik, és csak ezen a helyen található meg a felső, antropogén feltöltésréteg, arra a következtetésre jutottunk, hogy a 9. században kihasználva a még teljesen fel nem töltődött árkot, illetve azt újra ásva és kiszélesítve — ha rövid szakaszon is — egy új védelmi rendszert hoztak létre. Mivel a 9. századi teleprészletet eddig csak a sáncároktól É-ra figyeltük meg, itt egy fordított irányú védekezés jelentkezik, mint a szarmata korszak idején. Feltételezhető például, hogy a kiszélesített árok mellé egy kisebb sáncot is építettek és ennek alapozása lehet talán a sáncároktól É-ra, a II. kutatóárkokban megfigyelt sárga réteg. Ez a kiszélesített változat töltődött fel aztán a fentebb jellemzett 9. századi kerámiát tartalmazó pusztulási rétegsorral, nem is egyszerre, hanem rétegről-rétegre, folyamatosan. Így magyarázható a 9–10. árok betöltésében tapasztalható szuperpozíciós helyzet is.

A kisárkokban famaradványnak, cölöplyukaknak, vagy bármiféle építési szerkezetre utaló jelenségnek nem találtuk nyomát. Ott tehát ahol a sáncot kellett volna találnunk — a sáncárok D-i oldalán — „csak” a négy kisárok volt. A III. és IV. kutatóárkokban megfigyelt rétegsorok azonban szintén azt támasztják alá, hogy a sánc ezen az oldalon lehetett, mivel az első bemosódott réteg — ami az agyagos altalaj és a víz hatására szintén mállott, agyagosodott — mindkét esetben a sáncárok D-i oldalán vastagabb. Szintén e két kutatóárkokban figyelhető meg, hogy a lejtőhordaléktalaj színe és rétegzettsége az árok D-i és É-i oldalán nem egyezik meg. D-en mindig sötétebb és több rétegvonal figyelhető meg benne. Mindez a sáncárok mellett D-en álló sánc felső, állandóan újratalajosodó, ezáltal sötétebb színárnyalatot adó rétegének bemosódásával is magyarázható. Mivel faszerkezetre utaló nyomokat nem találtunk a négy kisebb árokban, felmerült az a gondolat is, hogy a homokos altalajon álló, szintén homok anyagú sánc „gyökereként” funkcionálhattak, vagyis egy más — a fölé kerülő homoksánc anyagát megfogó — fizikai féleségű betöltésanyaggal rendelkeztek egykor.¹⁵

JEGYZETEK

- 1 A metszet és táblarajzokat Kalászdí György készítette.
- 2 Ez úton szeretnék köszönetet mondani Dr. Patay Pálnak segítségéért.
- 3 A II. számú kutatóárok helyének megválasztásában az motivált minket, hogy a lelőhelyen itt egy jól körülhatárolható kisebb domb csatlakozott a fásor menti dombvonulathoz. Így ezzel a kutatóárkokkal keresztülmetszhettük a lelőhely teljes szélességét és áthaladhattunk minden, régészeti szempontból első nézésre fontosabbnak tűnő helyen. A választásban az sem volt utolsó szempont, hogy pontosan itt, a kisebb kiemelkedés és a dombvonulat találkozásánál a fásor megszakadt, így munkánkat nem hátráltatták, a másik két kutatóárok kitermelésénél oly

- sok gondot okozó fagyökerek. A III. és IV. kutatóárkokat ettől 100–100 méterre K-i és Ny-i irányba jelöltük ki szlovák kollégáinkkal. A kutatóárkokban ásonyomonként haladtunk lefelé. A betöltési rétegek felszíneinek pontosabb megfigyelése végett, a finomabb bontás számára a II. kutatóárok mellett kijelöltünk egy 1,5 m-es kontrollszelvényt.
- 4 A talajmintaértékelésben nyújtott segítségéért köszönetet mondok Barczy Attilának, a GATE munkatársának. A minták kiértékelése nem végleges, pontosabb eredmények csak később várhatók.
- 5 A bontási munkák során nem sikerült eldönteni, hogy melyik réteghatárt tekinthetjük az árok eredeti aljának. Az altalajként

mutatkozó sárga-barna csíkos öntésrészben ugyanis két, szemmel láthatóan jól elkülönülő réteget sikerült megfigyelni. Míg a mélyebben fekvő részben, szinte szabályosan vízszintesen elhelyezkedő csíkokat láttunk, a kettős ívelésű, sötétebb barna elválasztóvonal felett egy ennek a vonalnak az ívét követő csíkozottságot figyelhettünk meg, tömörebb szerkezetű sárgás foltokkal tarkítva. Egyik elképzelésünk tehát úgy alakult, hogy ez az ívelt barna réteg lenne az árok alja, mivel felette a mélyebb rétegekhez képest rendezetlenebb szerkezetű kevert szituációt véltünk felfedezni. A talajvizsgálatok során azonban kiderült, hogy a két réteg anyaga és keletkezése azonos, de míg az alsót a későbbiek során nem érte más hatás, a felső meggyűrődött, és a talán így keletkezett résekbe a később föléje rétegződött karbonátos öntéstalajból (homok) lemosódott anyagból karbonátgócok keletkeztek. Ezek okozták számunkra a kevert réteg hatását. Az árok alja tehát valószínűleg a lejtőhordaléktalaj és a talajvízrozsdá által csíkozott nyers öntés rész határa. Ezt az a tény is bizonyítja, hogy a lejtőhordalékos betöltés mindkét oldalán megfigyelhető váltakozó világos és sötét színű bepergés, vagy bemosódás szintén csak a szürke lejtőhordaléktalaj alsó határáig tart. Ha pedig az árok alja mélyebb lett volna ásva, ezeknek a bepergéscsíkoknak a folytatása indokolt lenne.

- 6 A IV. kutatóárok mélyítését az árokban álló víz miatt nem tudtuk folytatni.
- 7 Az előzetes talajmintaértékelés szerint ez a réteg helyben nem képződhetett. Felvetődik így az a lehetőség, hogy az árok alsó „lépcsőjét” mesterségesen betöltötték homokkal, majd egy máshonnan idehozott kavicsos réteggel lefojtották azt.
- 8 A leletanyag még restaurálatlan, itt csak a legjellemzőbb kerámiaanyag közlésére vállalkozhatunk.
- 9 E cikknek csak az árok betöltéséből előkerült leletanyag az alapja.
- 10 A leletanyag 9. századi keltezését illetően új vélemény: TOMKA 1994,104-105
- 11 Medgyesi Pál szíves szóbeli közlése alapján.
- 12 A leletanyag restaurálása folyamatban van, de még nincs tudomásunk rekonstruálható edényformákról.
- 13 A szűkebb területre vonatkozó 9. századi, szlávnak meghatározható lelőhelykataszterrel.
- 14 Nem lehet tehát csak az érintett díszítési motívum alapján biztosan a 9. századra keltezni egy anyagot. Az adott korszakban a kerámia anyagának a díszítőmotívumokkal azonos szerepe van.
- 15 E kérdésben a továbbiakban építészek véleménye perdöntő lehet.

IRODALOM

BUDINSKY-KRICKA 1980

Budinsky-Kricka, V.: Kralovsky Chlmec Nitra 1980

ERDÉLYI 1970

Erdélyi, I.: Forschungen auf awarenzeitlichen Siedlungen. Miedzynarodowy Kongres Archeologii Stowiansky III. Wroclac-Warszawa-Kraków 1970, 163-171.

ERDÉLYI-SZIMONOVA 1985

Erdélyi, I.-Szimonova, E.: Grabungen in der Gemarkung von Vásárosnamény. SlovArch 33 (1985) 379-397.

ERDÉLYI-SZIMONOVA

1987 Erdélyi, I.-Szimonova, E.: Ausgrabungen in der Gemarkung von Vásárosnamény-Gergelyugornya. Acta ArchHung 39 (1987) 287-313.

FÜLÖP 1979

Fülöp Gy.: VIII-IX. századi telepnyomok Rácalmás-régi vasútállomáson. Alba Regia 17 (1979) 267-270.

GARAM 1969

Garam, É.: Angaben zur Statigraphie der Langswälle der Tiefebene. MFMÉ 1969-2, 113-116.

GARAM 1981

Garam, É.: VIII-IX. századi telepnyom Tiszafüred határában. ComArchHung 1981, 137-145.

GARAM-PATAY-SOPRONI 1983

Garam, É.-Patay, P.-Soproni, S.: Sarmatisches Wallsystem im Karpatenbecken. RégFüz Ser II No. 23, 1983.

KOVALOVSKI 1975

Kovalovszki J.: Előzetes jelentés a dobozi Árpád-kori faluásatásról 1962-1974. ArchÉrt 102 (1975) 204-222.

MADARAS 1991

Madaras L.: Régészeti ásatások Tiszafüred-Morotvaparton. Az avar falu. Szolnok Megyei Múzeumi Adattár Szolnok 1991, 227-326.

MESTERHÁZY 1973

Mesterházy K.: Régészeti adatok Hajdú-Bihar megye területe IX-XIII. századi településtörténetéhez I. DMÉ 1973 (1975) 95-174.

MESTERHÁZY 1974

Mesterházy K.: Régészeti adatok Hajdú-Bihar megye területeinek IX-XIII. századi településtörténetéhez II. DMÉ 1974 (1975) 211-266.

PATAY 1969

Patay, P.: Neuere Ergebnisse in der topographischen Untersuchung der Erdwälle in der Tiefebene. MFMÉ 1969-2, 105-112.

PUSZTAI 1974

Pusztai R.: Jelentés a Darnózseliben talált szláv település próbaásatásáról. Arrabona 16 (1974) 45-62.

RÉVÉSZ 1986

Révész L.: IX-X. századi telep nyomai Mezőkövesden. A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 24 (1986) 23-34.

RÉVÉSZ-WOLF 1993

Révész L.-Wolf M.: Előzetes jelentés a Zemlégnagárdi 7-9. századi hamvasztásos temető ásatásáról. Az Alföld a 9. században. szerk: Lőrinczy G. Szeged 1993, 101-124.

SOPRONI 1969

Soproni, S.: Limes Sarmatiae. MFMÉ 1969-2, 117-135.

CS. SÓS 1970

Cs. Sós, Á.: Frühmittelalterliche slawische Siedlungsreste im Zagyvatál. SlovArch XVIII/1 (1990) 97-113.

SZŐKE 1980

Szőke, B. M.: Zur awarenzeitlichen Siedlungsgeschichte des Körös-Gebietes in Südsüdost-Ungarn. Acta ArchHung XXXII (1980) 181-205.

TOMKA 1994

Tomka P.: 9. századi népesség a Kisalföldön. Honfoglalás és régészet I (1994), szerk: Kovács L. 99-107.

WOLF 1991

Wolf M.: Előzetes jelentés a Karos határában feltárt 10. századi telepekről. MFMÉ 1984/85-2 (1991) 581-614.

WOLF 1994

Wolf M.: A Felső-Tisza-vidék 9. századi szláv emlékei. Honfoglalás és régészet I (1994) szerk: Kovács L. 119-128.

VORBERICHT ÜBER DIE FORSCHUNG DES CSÖRSZ GRABENS BEI CSINCSE

Resümee

Bei der Rettungsgrabung der Autobahnbaustelle M3 in der Komitat Borsod-Abaúj-Zemplén haben wir an der Grenze der Dörfer Csincse und Gelej einen Abschnitt des Csörsz Grabens geforscht. Durch die Untersuchung der archäologischen und bodenkundlichen Schichtenfolgen, die wir in unseren drei Durchschnitten bekommen haben, haben wir die Folgende festgestellt:

1, Die Bodenerhebung, die auch an der heutigen Oberfläche gut zu sehen ist, und deckt teilweise den Csörsz Graben, ist nicht die Schanze des Csörszes, sondern jünger davon.

2, Südlich von dem Schanzgraben, wo wir die Schanze gewartet haben, haben wir vier sowohl mit dem Csörsz als auch miteinander parallele

sogenannte „Kleingräben“ (Obj. 6–10.) gefunden, die mit dem Csörsz Graben gleichzeitig sind. Ihre genauere Funktionen sind noch ungeklärt, in denen wir keine Spuren einer Holzkonstruktion gefunden haben.

3, In unseren II. Forschungsgräben haben wir eine dicke Auffüllungsschicht gefunden, die wir auf Grund des Keramikmaterials am 9. Jahrhundert datieren. Auf Grund dieser Schicht ist es wahrscheinlich, dass hier später das Schanzgraben System wiederbenutzt und erweitert wurde, als ein gekehrtes Befestigungssystem. (In dieser Zeit ist die Schanze wahrscheinlich nördlich von dem Graben gewesen.)

ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЙ РЕФЕРАТ ОБ ИССЛЕДОВАНИЯХ КАНАВЫ—ЧЁРСА В ЧИНЧЕ

ФИШЛ КЛАРА РЕЗЮМЕ

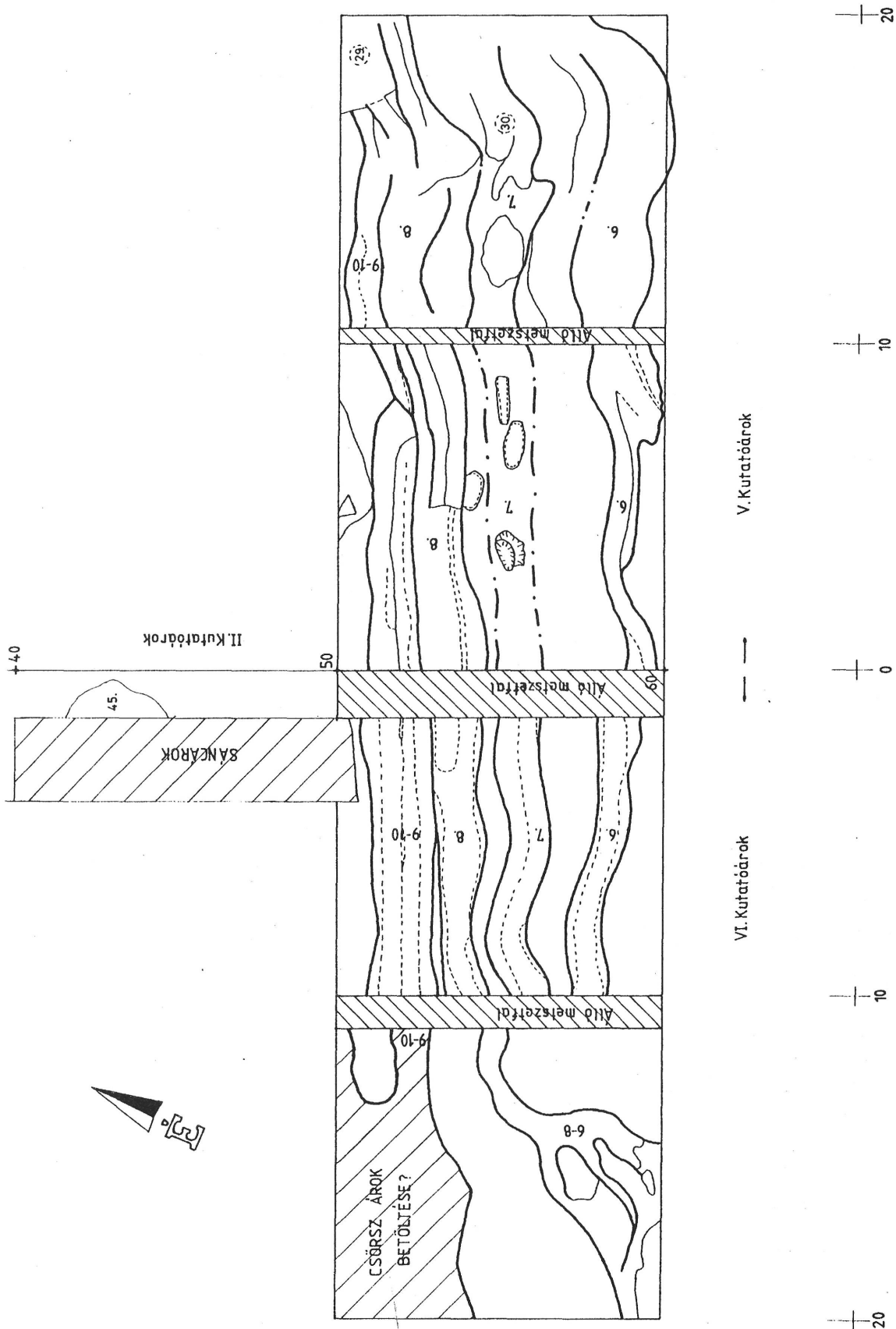
В области Боршод—Абауй—Земплен на отрезке автомагистрали на переделе сёл Чинче и Гелей вели раскопки небольшого участка канавы—Чёрса. Нами были сделаны три прорезки канавы и при оценке почвенных и археологических свитов мы пришли к следующим выводам:

1. Частично покрывающее возвышение канавы—Чёрса тянувшейся на нынешней поверхности не является окопом Чёрса, а оно представляет собой моподное образование.

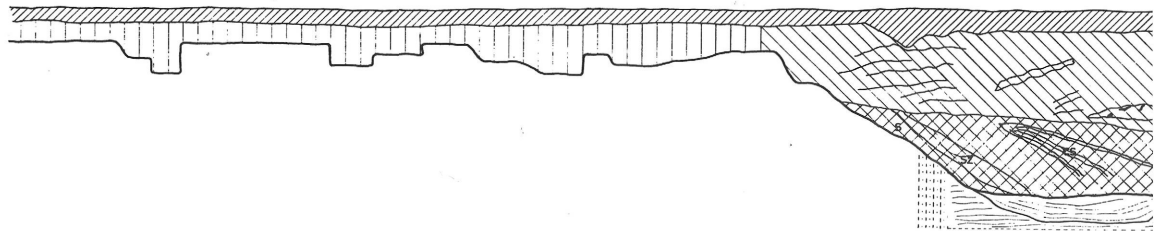
2. На Юге крепостного рова — на месте предполагаемого окопа — нашли 4 „маленьких

канавок“ (объекты: 6–10). Они тянулись параллельно между собой и канавой—Чёрса. Эти канавки имеют одинаковый возраст с канавой—Чёрса, не известны их функции, и в них не нашли следов, т.е. остатков деревянного строения.

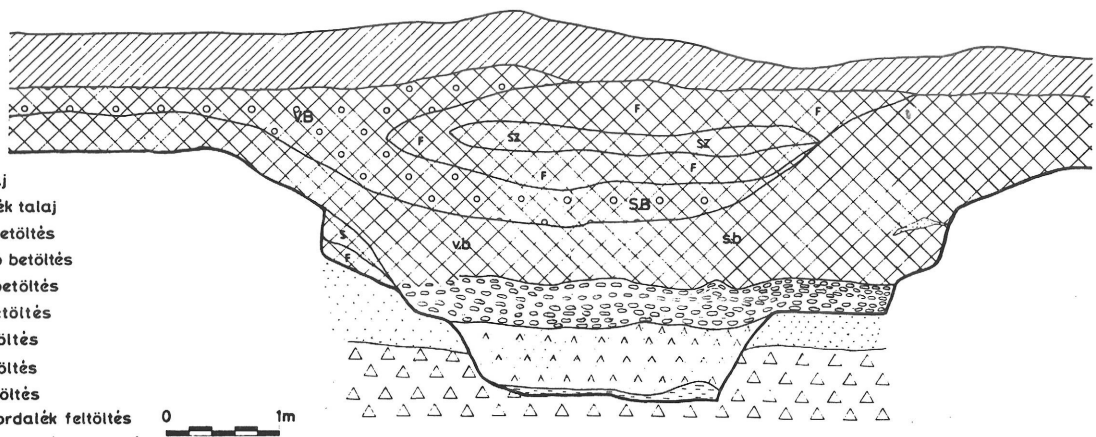
3. Во второй разведочной канаве мы нашли топстый насыпанный слой, который по найденной керамике относится к 9-ому веку. Предполагаем, что канва позднее была расширена и заново использована, как система обратно—направленного форта.

5.ábra

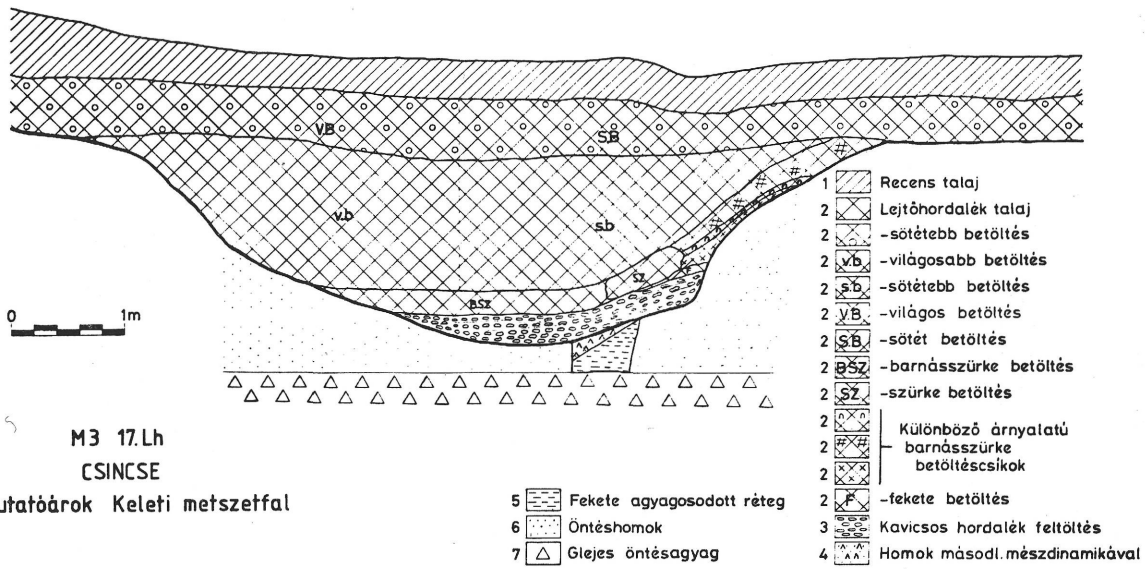
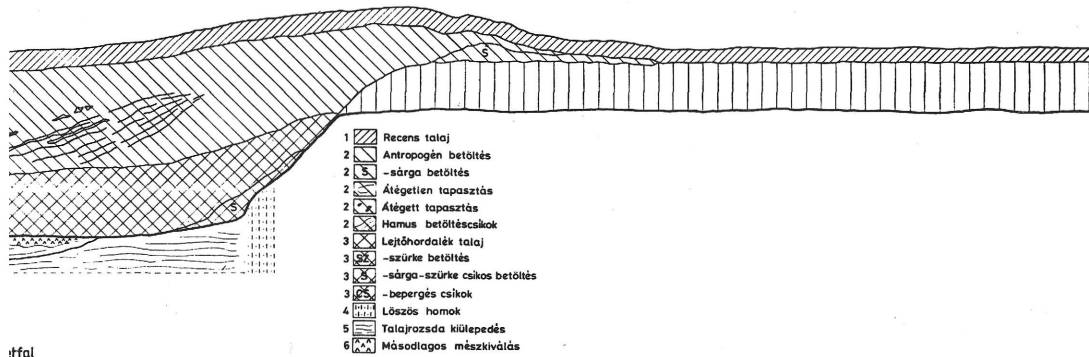
M3
CSIN
II. Kutatóárok Ny
2. át

- 1 [diagonal lines] Recens talaj
- 2 [cross-hatch] Lejtőhordalék talaj
- 2 [circle with dot] -sötétebb betöltés
- 2 [circle with dot] -világosabb betöltés
- 2 [circle with dot] -sötétebb betöltés
- 2 [circle with dot] -világos betöltés
- 2 [circle with dot] -sötét betöltés
- 2 [circle with dot] -sárga betöltés
- 2 [circle with dot] -fekete betöltés
- 3 [circle with dot] Kavicsos hordalék feltöltés
- 4 [circle with dot] Homok másodl. mészdinamikával
- 5 [circle with dot] Fekete agyagosodott réteg
- 6 [circle with dot] Öntéshomok
- 7 [triangle] Glejes öntésagyag

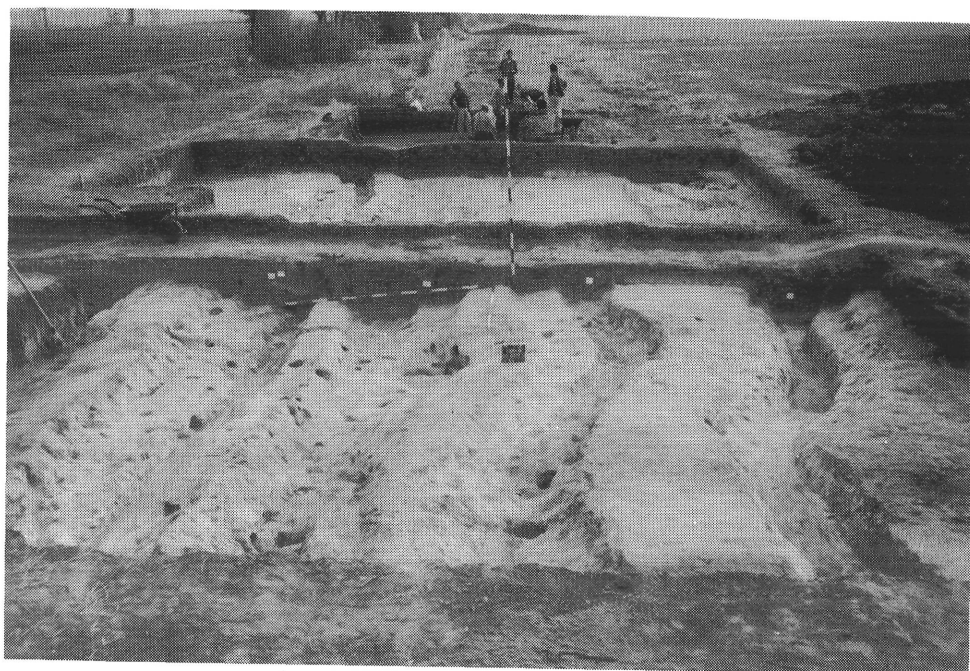
M3 17.Lh
CSINCSE
III. Kutatóárok Keleti metszettel

3. ábra

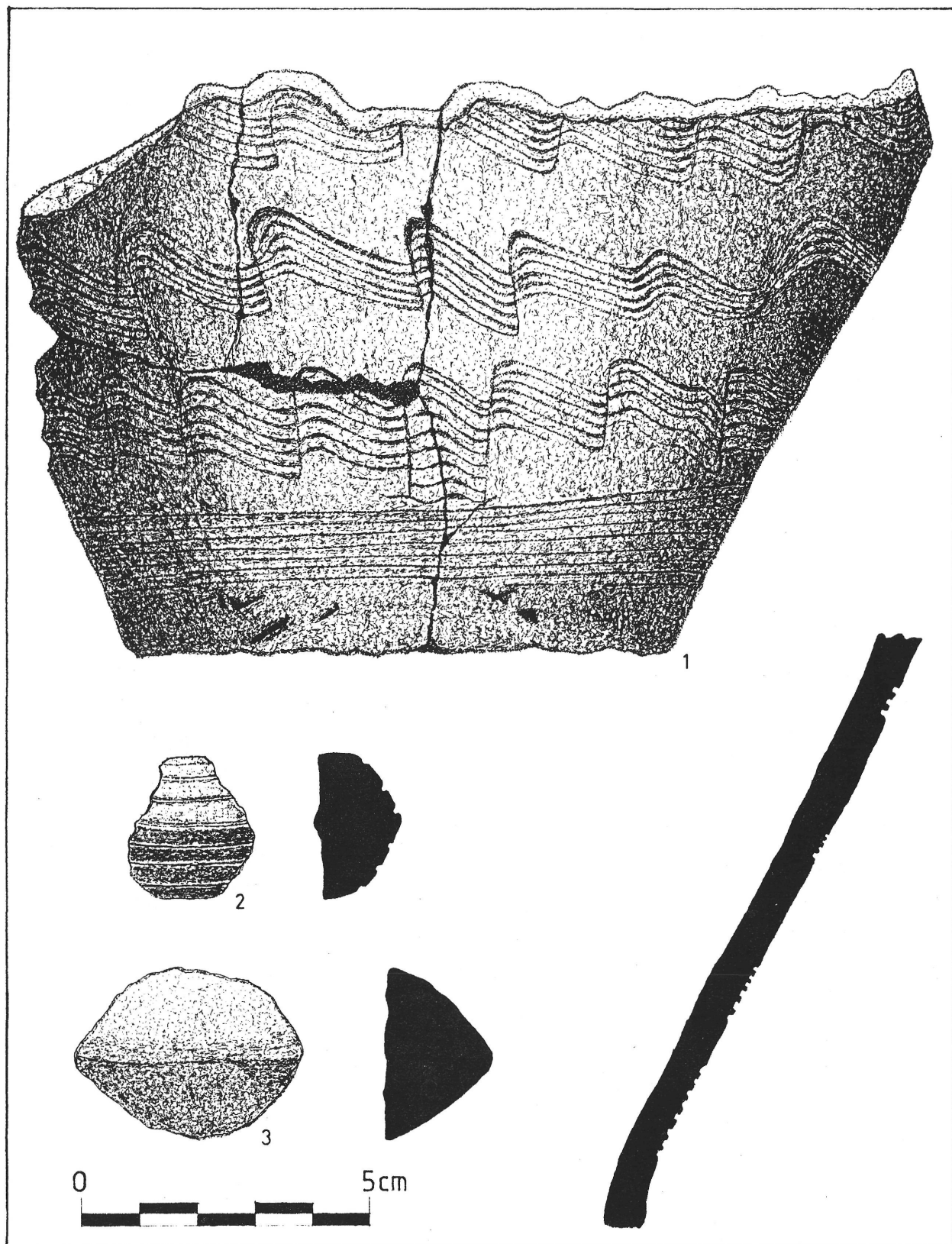

M3 17.Lh
CSINCSE
IV. Kutatóárok Keleti metszettel

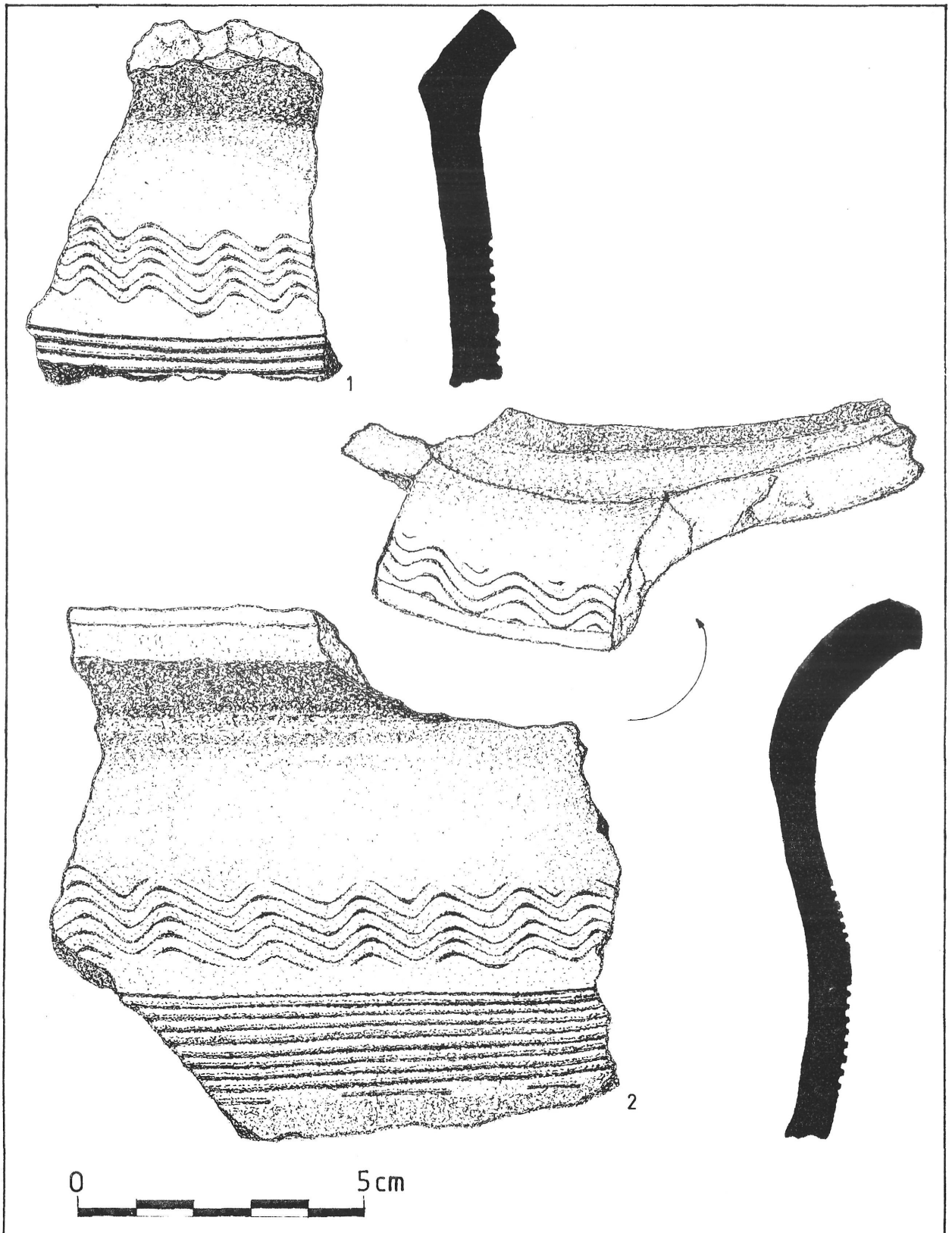
4. ábra

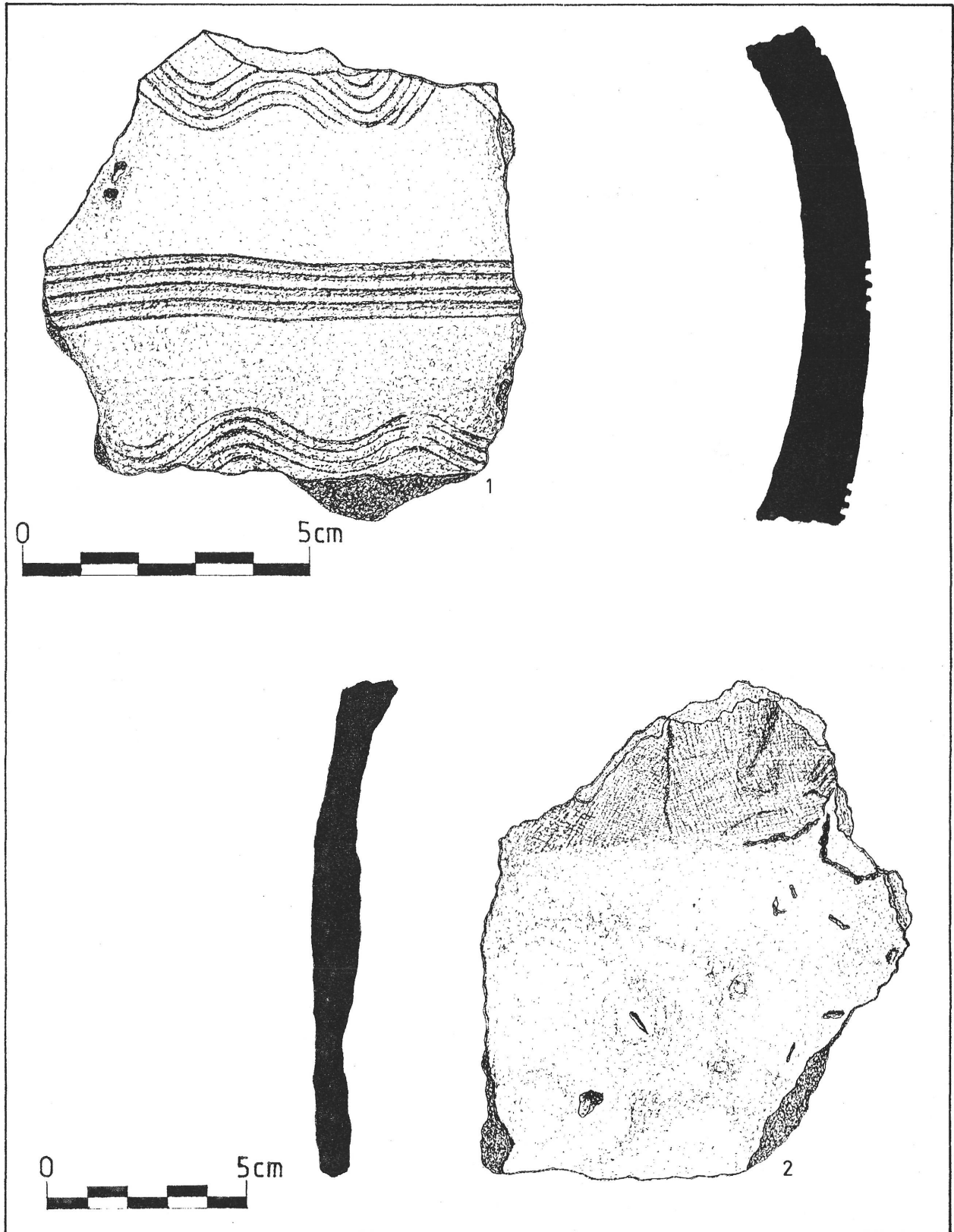
6. ábra A Csörsz árkával párhuzamosan futó, azt délen követő "kisárkok" (6–10. obj.)

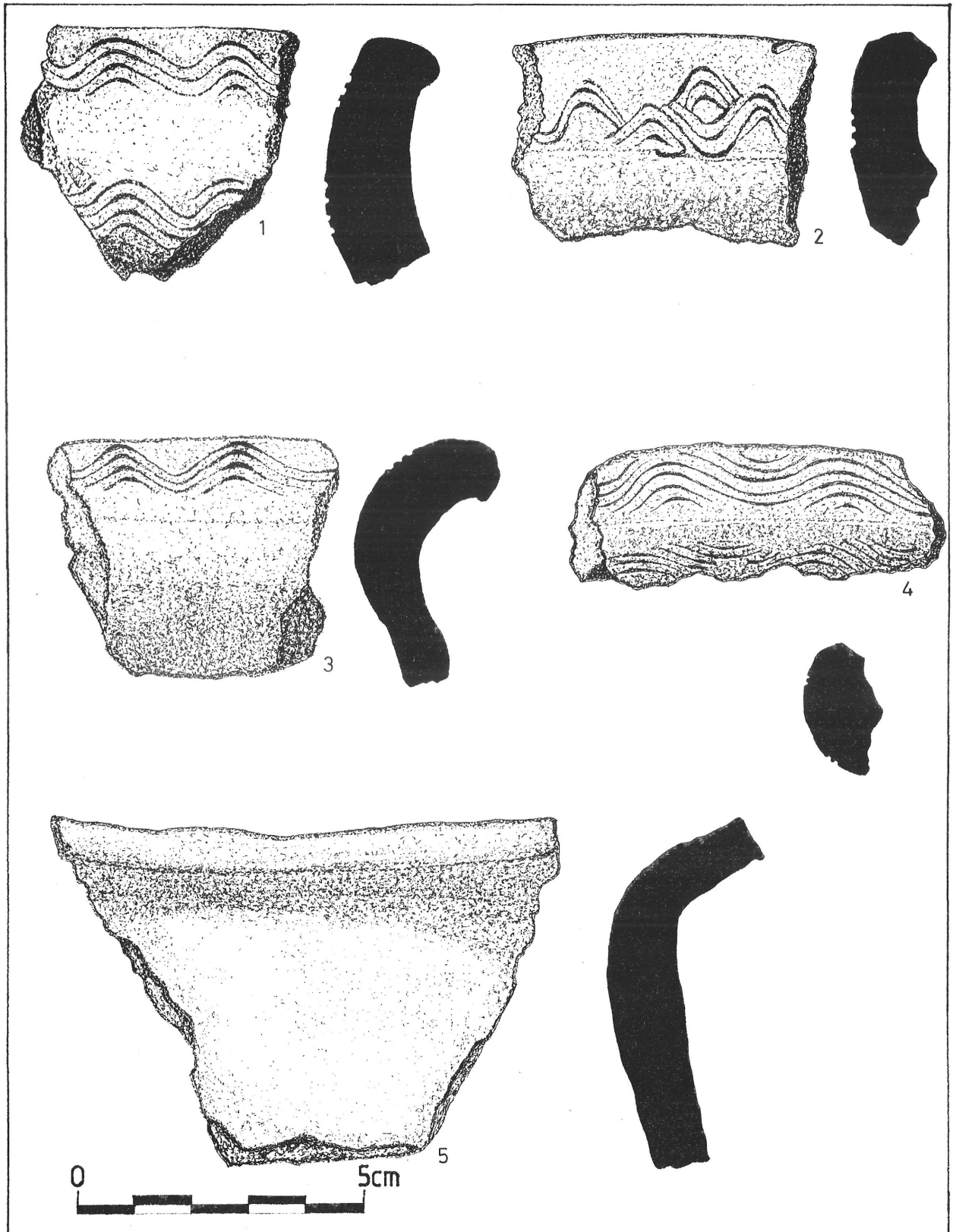
7. ábra A II. Kutatóárok felső, antropogén betöltéséből előkerült kerámiaanyag

8. ábra A II. Kutatóárok felső, antropogén betöltéséből előkerült kerámiaanyag

9. ábra A II. Kutatóárok felső, antropogén betöltéséből előkerült kerámiaanyag

10. ábra A II. Kutatóárok felső, antropogén betöltéséből előkerült kerámiaanyag